

Tatiana Niculescu

**ENGLEZUL
DIN GARA DE NORD**

După o poveste adevărată

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Personajul meu poartă numele real al unui britanic care s-a întâmplat să treacă prin România la începutul anului 2022. Am citit despre el într-o știre de presă și povestea lui m-a impresionat profund. Din reflex de biograf, am verificat din surse independente indiciile pe care le dăduse presei despre viața lui. Toate s-au dovedit reale și adevărate. Totuși, nu erau suficiente pentru o biografie asemănătoare celor pe care le scrisesem. Viața acestui om, altminteri obișnuit, mă îndemna insistent să mă gândesc la evenimentele mai largi, istorice și politice, care i-au însoțit destinul cu totul aparte.

Pe baza declarațiilor lui, i-am reconstituit imaginar viața, plasând-o în contextul care i-a dat conturul real. Gândurile, ideile, reflecțiile și motivațiile lui Brian Spencer, precum și cele mai multe dintre situațiile descrise în acest roman îmi aparțin. Orice asemănare cu persoane și situații reale nu este însă deloc întâmplătoare. Pentru reconstituirea conferinței Tolstoi de

la Moscova, din octombrie 1944, am folosit memoriile lui Churchill (în special volumele V și VI), pe cele ale ambasadorului american William Averell Harriman și pe ale translatorului Arthur Birse, memoriile diplomatului și generalului britanic Fitzroy Maclean, articole publicate în ziarele britanice în octombrie 1944, precum și volumele *The Kremlin Letters* de David Reynolds și Vladimir Pechatnov și *Dinner with Churchill: Policy-Making at the Dinner Table* de Cita Stelzer. Pentru citatele din *Ferma animalelor* de George Orwell, am folosit ediția Univers, 1992, traducere de Mihnea Gafița. Celelalte traduceri din limba engleză din acest roman îmi aparțin.

Le datorez mulțumiri prietenei mele Mihaela Șchiopu, care a desenat harta călătoriei lui Brian Spencer, și fotografiilor George Călin și Constantin Duma, care mi-au pus la dispoziție imagini din Gara de Nord și, respectiv, de la cimitirul eroilor de la Belgrad.

T.N.

I

Purta mereu același costum, aceeași cravată și aceeași servietă roasă pe la colțuri. Îl știa de-acum toată lumea: un profesoraș de liceu traversa centrul orașului pe bicicletă. Își ținea pantalonii strânși cu cârlige de rufe deasupra gleznei ca să nu-i agațe în spițe. Nu mai conta cum începuse totul. Circulau știri, vorbe și zvonuri, ca totdeauna.

Interpretul lui, un actor de comedie, scrisese scenariul împreună cu niște prieteni, prin 2015. Povestea era așa: într-o recreație, un tânăr profesor de liceu, altminteri timid și cam aiurit, se dezlănțuia – lucru nemaipomenit pentru el – între patru ochi cu un coleg împotriva corupției politicianilor. Îi ieșeau din gură ocări și înjurături de pomină, fără să-i dea prin cap că un elev îl filma pe ascuns cu telefonul mobil. Clipul ajungea rapid pe internet. Profesorașul devenea, peste noapte, cel mai popular cetățean al urbei. Atât de popular, încât, împins de la spate de simpatia publicului și cu sprijinul entuziast al elevilor lui, candida în alegeri și era ales președintele țării. Țasta era scenariul,

ăsta era filmul: scris, jucat, filmat de o echipă de tineri actori. Singur contra sistemului!

Filmul a prins. Oamenilor le făcea bine să știe că un tip modest, cumsecade, locuind, ca majoritatea tinerilor, cu părinții, într-un apartament de bloc sovietic, așteptându-și rândul la baie și pândind un ochi de aragaz liber, în fine, trăind de la o chenzină la alta, ajungea, măcar într-o comedie cinematografică, să conducă țara.

Încurajat de succesul filmului, actorul-scenarist a adăugat noi episoade. Serialul de televiziune se numea *În slujba poporului. Sluga norodului*, în cuvinte mai apropiate de limba filmului. Umorul politic provocator și satira făceau deliciul telespectatorilor. Nu erau vizați doar politicienii ucraineni, ci și rușii și Putin însuși. Cu vreun an în urmă, rușii anexaseră Crimeea, teritoriul ucrainean. Tipul, profesorașul devenit președinte, actorașul, chiar era simpatic și talentat.

Brian Spencer urmărea povestea în presă. Lumea numai despre asta vorbea. O mulțime de țări cumpărau drepturile de difuzare a serialului. În 2018, un partid politic ucrainean preluase numele filmului, iar creatorul și interpretul profesorașului de istorie intrase în politică de-a binelea. Un an mai târziu, exact ca în film, era ales președinte, purtat de valul simpatiei, încrederii și speranței majorității populației care adora serialul de televiziune.

Ce a urmat în Ucraina la începutul lui 2022 – invazia, distrugerile, războiul, zecile de mii de refugiați –

ținea, după unii, de parșivenia mentalității sovietice, după alții, de soarta popoarelor. De un experiment postmodern, se mai spunea, sau de o conspirație politică meticolos pusă la cale, de pe urma căreia industria de armament câștiga sume de bani fabuloase.

Brian Spencer văzuse multe în viața lui. Nu numai că avea experiența Europei din acea parte a lumii și o legătură veche cu regiunea Balcanilor, dar, de la atacurile din 11 septembrie 2001, din America, păstra un fel de jurnal al evenimentelor importante pentru mersul lumii. An de an, adunase un maldăr de agende cu notițe pe care numai el le mai putea descâlci. Erau înțesate de prescurtări, cifre, inițiale, rezumate și titluri copiate din ziare.

Ideea că actualul președinte al Ucrainei interpreta într-o comedie cinematografică rolul unui profesor de istorie – de istorie, nu de altă materie – i se părea formidabilă. Că îl chema Volodimir, ca pe Putin – ce mi-era Vladimir, ce mi-era Volodimir! –, era, iarăși, o potriveală de ordinul predestinării mitice. Volodimir îl înfrunta acum pe Vladimir. Că, în serialul de televiziune, profesorul de istorie ajungea președintele țării și, pe urmă, actorul care îl interpretase era ales de-adevăratelea președinte chiar era ca-n filme. Știa și el pe propria piele că viața bate filmul.

În zilele acelea, Brian Spencer era la curent cu tot ce se scria despre Ucraina. Despre film găsisse o descriere amănunțită în suplimentul duminical al unei reviste de cinema. Personajul, profesorul, avea un

nume bolovănos, de nepronunțat: se numea Vasili Petrovici Goloborodko. Într-o secvență, le vorbea elevilor la ora de istorie despre un aristocrat rus, om politic și ministru din vremea ultimului țar, Piotr Arkadieviți Stolîpin, un vizionar cu intenții reformatoare, după cum se explica în revistă.

Nimic nu era întâmplător în comedia asta gândită polemic și cu bătaie lungă. Odată cu alegerea actorului Volodimir Zelenski în funcția de președinte al Ucrainei, filmul parcă năpădise aluziv realitatea de fiecare zi. În viață însă comedia politică nu mai avea nimic glumeț. Situația era îngrijorătoare.

Își răsfoia agendele. Despre Zelenski nu știa mai mult. Despre celălalt Vladimir își mai notase unele lucruri de-a lungul anilor. Reținuse ceva despre discursul ținut de Putin în 2007, la o conferință pentru securitate de la München? Acum, în 2022, comentatorii evenimentelor aminteau de ce spusese Putin atunci, fără să fie luat prea în serios, ca despre punctul-cheie de la care începuse totul.

Să fi fost pe la sfârșitul celui de-al doilea mandat al lui de președinte al Federației Ruse. Da, își notase: „Putin slams US“, un titlu dintr-un ziar. „Americani: depășit granițe și limite“, rezumase el telegrafic mesajul lui Putin: „SUA stârnește noi conflicte în lume. Folosește forța în relații internaționale. Nu are soluții. Vrea să conducă toată omenirea. Instalarea NATO la granițele Rusiei inadmisibilă“. 2007 nu era și anul extinderii Uniunii Europene în România și Bulgaria?

Dedesubt, Brian Spencer adăugase un comentariu personal: „Toate astea ca să bage sub preș ce face el în Rusia. Ofițer KGB bine antrenat. Praf în ochi. Începe conflict mocnit în Estul Europei? Unii vorbesc despre un nou Război Rece. De revăzut Stalin, Tolstoi. Putin = Stalin+Hitler. München 1929/1941“. Nu-și amintea de ce scrisese ultimele cuvinte și la ce se gândise.

Nu ținea minte nici să fi citit atunci vreun discurs al lui Hitler. Cu Hitler, Stalin și pe urmă cu Războiul Rece cu tot, omenirea mergea înainte, și acum existau telefoane mobile conectate la internet. Brian Spencer și-a deschis telefonul. Căuta, cu un fel de curiozitate urgentă, o transcriere în engleză a discursului ținut de Hitler în fața alegătorilor din München în primăvara anului 1929, cu zece ani înainte ca nemții și rușii să invadeze Polonia. Era vreun citat anume de care-i amintise discursul lui Putin din 2007? Mica lecție de darwinism politic a lui Hitler? „Lupta pentru supraviețuire se dă pentru stăpânirea mijloacelor de trai și are drept consecință eliminarea concurenței pentru resurse. Cât există lume pe pământ, țările se vor ridica împotriva altor țări, nevoite să-și apere drepturile vitale așa cum orice om își apără drepturile. Suntem ori ciocan, ori nicovală. Scopul nostru e să pregătim poporul german, din nou, să îndeplinească rolul de ciocan...“ E, uite că acum, Putin, cu buna experiență a secerei și ciocanului, preluase el rolul de ciocan.

Într-o cuvântare ținută tot la München, dar în 1941, după ce invadase Polonia și începuse deja războiul,